

Biuletenio tematika ir tema

Švietimo sistema ir politika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas**Įtraukusis ugdymas****Esminiai žodžiai**

Įtraukusis ugdymas, integracija, vaikai su specialiaisiais poreikiais, švietimo politika, viešasis diskursas, bendrojo lavinimo mokyklos

Serijs ir registracijos numeris

Z-2024-1

Leidimo data

2024-07-26

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras Analitinė apžvalga Kita**Šaltiniai: kategorijos**

-
- Teisės aktai
-
- Politinė komunikacija
-
-
- Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
-
- Žiniasklaidos turinys
-
-
- Socialinių tinklų turinys
-
- Statistiniai duomenys
-
- Mokslo darbai
-
-
- Metainformaciniai produktai
-
- Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki1991 06 25 -
2024 02 07**Šaltiniai: kalbos**

-
- Lietuvių k.
-
- Lenkų k.
-
-
- Anglų k.
-
- Kitos ES kalbos
-
-
- Rusų k.
-
- Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). Įtraukusis ugdymas (Z-2024-1). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109, Vilnius.

Turinio apžvalga

Pastaraisiais metais Lietuvos švietimo sistemoje dalyvaujančios interesų grupės – mokiniai, jų tėvai ir globėjai, pedagogai – aktyviai diskutuoja apie nuo šių mokslo metų bendrojo lavinimo mokyklose startuojantį įtraukiojo ugdymo modelį. Siekiant susisteminti, kaip viešajame diskurse vertinama ši ugdymo koncepcija, analitinėje apžvalgoje:

- aptariama įtraukiojo ugdymo samprata;
- pateikiami švietimo politikos formuotojų argumentai ir veiksmi;
- analizuojami pačių švietimo sistemos subjektų vertinimai ir viešojo nuomonė.

1. Įžanga

Švietimo lauke, ypač bendrojo lavinimo mokyklose, nuolat vykdomos pertvarkos ir reformos viešojoje erdvėje dažnu atveju įvardijamos kaip eiliniai eksperimentai, dėl kurių nukentčia mokiniai, jų tėvai, taip pat pedagogai. Kaip pavyzdžiai minėtini tarpiniai vienuoliktokų patikrinimai, „Tūkstantmečio mokyklų“ programa, nuolat keičiamos ugdymo programos ir pan. – švietimo politikos formuotojų iniciatyvos, kurios visuomenėje iki šiol sulaukė ypatingo dėmesio, kartais ir kritikos. Vienas iš tokių diskusijų objektų, jau kelerius metus esantis švietimo lauko dalyvių ir švietimo valdymo subjektų diskusijų epicentre, yra **įtraukiojo ugdymo** (angl. *inclusive education*) **koncepcija**, kurią realizuoti mokyklose ketinama jau šių metų rudenį.

Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas, visų pirma, siejamas su nuostata, kad visi vaikai yra lygūs ir turi teisę gauti visapusiškai kokybišką ugdymą bei mokytis toje pačioje terpėje, jų neskirstant ir nerūšiuojant. Tokio modelio diegimas mokyklose skatintų įvairovę, o specialiųjų poreikių turintys moksleiviai nuo kitų moksleivių ir visuomenės nebūtų izoliuoti specialiosiose mokyklose, kaip buvo įprasta iki šiol. Įtraukusis ugdymas galėtų pasitarnauti sujungiant skirtingas švietimo bendruomenes, o jį įgyvendinus sumažėtų moksleivių atskirtis. Permažstant tradicinės bendrojo lavinimo mokyklos vaidmenį, siektinas procesas įtraukiojo ugdymo atveju yra jos funkcijų transformacija. Tai reiškia, kad kiekviena mokykla visoms moksleivių grupėms turėtų užtikrinti prieinamas sąlygas jose mokytis. Tai apimtų mokymo proceso individualizavimą, mokymo programų adaptavimą ir pritaikymą, tinkamos aplinkos, kurioje sąlygas atsiskleisti turėtų kiekvienas ugdytinis, užtikrinimą, galiausiai – atitinkamą pedagogų pasiruošimą. Taigi, įtraukusis ugdymas turėtų būti suvokiamas kaip vertybinė švietimo perspektyva.

Nepaisant tokių itin pozityviai pateikiamų teorinių įtraukiojo ugdymo aspektų, kuriuos švietimo politikos formuotojai ir įgyvendintojai savo komunikacijoje nušviečia, nuo tada, kai pradėta svarstyti tokio ugdymo idėja ir įgyvendinimo procesai, švietimo bendruomenėje šiuo klausimu stebimas susiskaldymas. Diskutuojama, kaip įtraukusis ugdymas bus įgyvendinamas realybėje, kaip bus užtikrinami deklaruojami tikslai, kokių iššūkių mokyklose kils vaikams, kurie turi specialiųjų poreikių, ar bendrojo lavinimo mokyklos išties pasirengusios priimti visus mokinius ir ar tai atitinka jų interesus, kaip bus dorojamasi su iškilusiais sunkumais, ar parengtas krizių valdymo planas. Šie ir kiti klausimai jau kurį laiką neramina visą švietimo bendruomenę.

Remiantis viešaisiais šaltiniais – švietimo lauko dalyvių komunikacija, teisės aktais, mokslinė literatūra – šioje analitinėje apžvalgoje bus aptarta įtraukiojo ugdymo sąvoka ir suinteresuotųjų pusių argumentai dėl šių metų rugsėjo mėnesį numatytos švietimo reformos.

2. Įtraukiojo ugdymo genezė ir samprata

Nors terminas *įtraukusis ugdymas* švietimo kontekste pradėtas vartoti tik prieš kelerius metus, reiškinys nėra naujas iš esmės. Jis yra susijęs su specialiųjų poreikių turinčių moksleivių integracijos bendrojo lavinimo mokyklose siekais, kurie šalies švietime akcentuojami jau kelis dešimtmečius. Šių moksleivių ugdymas gali būti vykdomas tiek taikant dalinės, tiek visiškos integracijos formas, įgyvendinamas mokslo įstaigose arba namuose. Įtraukusis ugdymas paprastai traktuojamas kaip integracinio ir vėlesnio – inkliuzinio – ugdymo metodų tęsinys. Siekiant geriau suvokti įtraukiojo ugdymo koncepciją, bus aptarta šio ugdymo metodo kilmė ir turinys.

Asmenų lygybės ir lygiateisiškumo principai laikomi pamatiniais su žmogaus teisėmis susijusiais dėsniais, neatsiejama nuo modernios ir demokratinės visuomenės funkcionavimo. Šie principai seniai nebeišsitenka vien tik nacionalinės teisės srityse, jie yra svarbūs ir bendradarbiaujant tarptautiniu lygmeniu. Nuostata, kad neįgaliesiems turi būti užtikrinamos visos žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės, yra įtvirtinta Neįgaliųjų teisių konvencijoje¹. Šių asmenų integracijos siekiai ir nuostatos formuluojami įvairiose srityse: socialinėje, kultūrinėje, švietimo. Pastarasis lygmuo išskiriamas kaip itin svarbus, nes specialiųjų poreikių vaikų integracija prasideda kuo jaunesniame amžiuje. Minėtina, kad vienas pirmųjų dokumentų, priimtų jau nepriklausomoje Lietuvoje, kuriame akcentuota specialiųjų poreikių mokinių integracija (švietimo lygmeniu), yra Specialiojo ugdymo įstatymas². Dokumentas šiuo metu jau nebegalioja, tačiau jame buvo suformuluotos ir išaiškintos **visiškos ir dalinės integracijos** sąvokos: 1) ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose kartu su kitais mokiniais, 2) bendrojo ugdymo derinimas su specialiuoju ugdymu pakaitomis.

Vienas pirmųjų svarbesnių tarptautinių lygmeniu priimtų dokumentų, kuriame skatinama įvairovė ir integracija švietime, yra **Salamankos deklaracija**³ (UNESCO, 1994). Joje formuluojama, kad inkliuzija ir socialinis aktyvumas yra itin svarbūs faktoriai kiekvienam asmeniui įsilieti į bendrą ugdymo erdvę. Specialusis ugdymas neturi būti išskirtas kaip atskira švietimo dalis, jis turi būti integralus. Toks ugdymo modelis padeda išvengti diskriminacinių apraiškų įvairiose visuomenės veiklos terpėse. Integruotas ugdymas yra svarbus žingsnis kuriant visiems mokiniams palankią ir lygią švietimo sistemą, kuri jiems padėtų pasiekti savo potencialą ir sėkmingai integruotis į visuomenę.

Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatyme, priimta 1991 m. ir galiojančiame iki šiol, formuluojamos svarbiausios su specialiaisiais vaikų poreikiais susijusios sąvokos, šių asmenų teisių ir apsaugos įgyvendinimo principai. Taip pat nurodytos atsakingų institucijų pareigos ir funkcijos, jų veiklos apibrėžtys, neįgalumo nustatymo aplinkybės, pagalbos specialiųjų poreikių asmenims mechanizmai. Teisės akte įtvirtintas principas: „pagarbos besivystantiems vaiko su negalia gebėjimams ir jo teisei išsaugoti savo tapatybę – gerbiami vaiko su negalia skirtumai ir pripažįstamos lygios ir neatimamos jo teisės kaip laisvės ir teisingumo pagrindas“⁴. Remiantis dokumentu, galima išvardyti pagrindinius **įstatymo tikslus**: 1) lygių galimybių principas, 2) paslaugų ir infrastruktūros prieinamumas, 3) teisė į prieinamą kokybišką švietimą, 4) darbo ir užimtumo srities efektyvinimas, 5) sveikatos priežiūros sistemos prieinamumas, 6) reikalingų socialinių paslaugų teikimas. Lietuvoje šis įstatymas buvo itin svarbus žingsnis užtikrinant asmenų su negalia teisių apsaugą ir lygybę. Dar pridurtina, kad vienas iš svarbiausių Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatyme formuluojamų uždavinių – sudaryti sąlygas specialiųjų poreikių mokiniams ugdytis kartu su kitais moksleiviais bendrojo lavinimo sistemoje.

Pamatiniai švietimo sistemos lygybės principai yra išdėstyti **Švietimo įstatyme**⁵: „lygių galimybių – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują“ (5 str.). Taigi integraciniai siekiai švietime formuluoti gerokai anksčiau nei prieš 20 metų. Tokias intencijas galima laikyti užuomazga to, kas šių dienų švietimo lauke yra vadinama įtraukioju ugdymu.

Taigi nuo pat nepriklausomybės pradžios priimtuose svarbiausiuose šalies teisės aktuose, skirtuose specialiųjų poreikių vaikų ugdymui koordinuoti, pabrėžiamas siekis, kad šių mokinių gerovės matas yra jų integracija ir įliejimas į bendrą šalies švietimo sistemą. Šis požiūris remiasi idėja, kad **mokyklos turi būti pritaikytos mokinių poreikiams, o ne atvirkščiai**.

Pastaraisiais metais specialiųjų poreikių moksleivių ugdymo kontekste buvo vartojamos šios su įtrauktimi į bendrojo lavinimo sistemą susijusios sąvokos: **integracija (integruotas ugdymas) ir inkliuzija (inkliuzinis ugdymas)**. Pagal

¹ Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai. (2006 m. gruodžio 13 d.). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>

² Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas. 1998 m. gruodžio 15 d. Nr. VIII-969. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69873?jfwid=-fa58i2bk7>

³ UNESCO. (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. Prieiga per internetą: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>

⁴ Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 1991 m. lapkričio 28 d. Nr. I-2044. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2319/asr>

⁵ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489. Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija⁶, visose Europos Sąjungos šalyse skatinama diegti inkluzinio švietimo politiką – sudaryti palankias sąlygas specialiųjų poreikių mokslievių integracijai į bendrojo lavinimo mokyklas ir kokybiškesniam visų mokinių ugdymui. Tuo tikslu buvo pasiūlyti esminiai inkluzinio ugdymo kokybės skatinimo principai⁷:

- pagarba mokinių nuomonei. Mokinių, jų tėvų ir artimųjų, organizacijų, besirūpinančių neįgaliųjų asmenų teisėmis, nuomonių turėtų būti paisoma, ypač priimant sprendimus.
- Aktyvus mokinių dalyvavimas. Visiems mokiniams sudaryta galimybė aktyviai dalyvauti mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenime.
- Teigiamos mokytojų nuostatos. Visi mokytojai privalėtų turėti teigiamą požiūrį į visus mokinius ir norą bendradarbiauti su kolegomis.
- Mokytojų įgūdžiai. Visi mokytojai turėtų išsiugdyti įgūdžių, reikalingų veiksmingam visų mokinių ugdymui, atsižvelgiant į kiekvieno poreikius.
- Lyderystė mokykloje. Mokyklų vadovai turėtų teigiamai vertinti darbuotojų ir mokinių skirtybes, skatinti kolegialumą ir inovacijas.
- Įvairių žinybų paslaugų dermė.

Siekiant išvengti painiavos, pravartu diferencijuoti šalies švietime vartojamas integruoto, inkluzinio ir įtraukiojo ugdymo sąvokas⁸:

- **„integracija (integruotas ugdymas)“** – tai procesas, kai vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, susijusių su sutrikimais, negalia, nepalankiais socialiniais aplinkos veiksniais ir kt., yra įtraukiami į bendrojo ugdymo mokyklas (angl. *absorbed into the mainstream education*), tikintis, kad šie vaikai prisitaikys prie standartizuotų reikalavimų; įtraukimas tam tikra prasme siejamas su galios santykiais.
- **Inkluzija (inkluzinis ugdymas)** – tai sisteminės reformos procesas, kuris apima ugdymo turinio, metodų, požiūrių, vertybių, struktūrų ir strategijų pokyčius, užtikrinančius mokymosi kliūčių įveikimą ir socialiniu teisingumu bei dalyvavimu grįstas visų ugdytinių mokymosi patirtis. Inkluzinis ugdymas orientuotas į visus ir kiekvieną vaiką, pripažįstant ir vertinant įvairovę ir užtikrinant kokybišką kiekvieno vaiko ugdymąsi.⁹
- **„Įtrauktis (Lietuvos švietimo sistemos principas)“** – švietimo sistema sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę mokantis, socialinėje, kultūrinėje ir (ar) kitose veiklose ir būti nediskriminuojamam dėl ugdymosi poreikių įvairovės ir (ar) švietimo pagalbos reikmės.⁹

Anksčiau kalbant apie specialiųjų poreikių mokinių įliejimą į bendrojo lavinimo sistemą vyravo sąvokos *integruotas ir inkluzinis ugdymas*, pastaraisiais metais mokinių su specialiaisiais poreikiais ugdymo kontekste imtas vartoti terminas **įtraukusis ugdymas**. Tai toks ugdymo modelis, kai bendrojo lavinimo sistemoje visiems ugdytiniams sudaromos sąlygos ugdytis bendrose veiklose pripažįstant mokinių individualius skirtumus. Taip siekiama užtikrinti visų mokslievių teises gauti vienodai kokybišką ugdymą. Įtraukusis ugdymas pabrėžia kiekvieno vaiko teisę į kokybišką išsilavinimą ir visapusišką dalyvavimą mokyklos gyvenime, siekiant pašalinti visus barjerus mokymuisi ir dalyvavimui, o kertinė frazė šiame kontekste tampa „visų mokinių įtrauktis“.

3. Švietimo politikos formuotojų komunikacija ir veiksmai

Nacionalinės švietimo agentūros teigimu, „įtraukusis ugdymas – kokybiškas ugdymas kiekvienam mokiniui, tai labai aiškiai atsispindi Geros mokyklos koncepcijoje. Įtraukijį ugdymą tikslinga sieti su personalizuotu kiekvieno mokinio ugdymu, atitinkančiu kiekvieno vaiko ugdymosi galias ir poreikius. Įtraukusis ugdymas apima ugdymo turinio, mokytojų rengimo, pagalbos mokiniui, mokytojui, mokyklai, vertinimo, ugdymo organizavimo sritis.“¹⁰

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos teigimu, jau dabar apie 90 proc. vaikų, kurie turi specialiųjų poreikių, ugdomi bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau **integracija ne visuomet yra sėkminga, todėl šioje srityje dar esama tobulintinų aspektų. Remiantis 2020 m. priimtais Švietimo įstatymo pakeitimais, nuo 2024–2025 mokslo metų pradžios visos mokyklos ir darželiai privalės priimti visus mokytis jose pageidaujančius mokslievius, įskaitant specialiųjų poreikių turinčius vaikus**. Tuo tikslu 2023–2029 m. laikotarpiu ES skirs 150 mln. eurų. Ketinama pagerinti aplinką, užtikrinti reikalingų specialistų paslaugas, plėsti švietimo pagalbą. 2022 m. tuometinė švietimo, mokslo ir sporto ministrė Jurgita Šiugždinienė vardijo tokius įtraukiojo ugdymo privalumus: mokydamiesi su savo amžiaus vaikais specialiųjų poreikių ugdytiniai ženkliai pagerina matematikos, skaitymo įgūdžius, taip pat stiprėja ir jų socialiniai įgūdžiai, stiprėja motyvacija mokslus tęsti, ateityje lengviau įsidarbinti. Įvairovė ugdymo sistemoje gerina visų mokinių pasiekimus, lavina socialinį ir emocinį intelektą, kuriama įtrauki ir atvira aplinka.¹¹

⁶ Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai. (2006 m. gruodžio 13 d.). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>

⁷ Nacionalinė švietimo agentūra. (2022 m. spalio 8 d.). Įtraukties principo įgyvendinimo gairės mokykloje (įtraukties principo gairės). Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/itrauktis-ugdyme/>

⁸ Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyrius. (n. d.). Inkluzija... Prieiga per internetą: <https://srvs.lt/informacija/pedagogams-istaigoms/itraukusis-ugdymas/>

⁹ Įtraukusis ugdymas. (n. d.) Prieiga per internetą: <https://www.rytas.kedainiai.lm.lt/itraukusis-ugdymas/>

¹⁰ Nacionalinė švietimo agentūra. Įtraukties principo įgyvendinimo gairės mokykloje (įtraukties principo gairės). (2022 m. spalio 8 d.). Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/itrauktis-ugdyme/>

¹¹ Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2022 m. gruodžio 12 d.). Įtraukusis ugdymas nuo 2024 metų: kokios pagalbos sulauks vaikai ir mokytojai? Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/lt/naujienos-1/pranesimai-ziniasklaidai-1/itraukusis-ugdymas-nuo-2024-metu-kokios-pagalbos-sulauks-vaikai-ir-mokytojai/>

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija nustatė šias įtraukiojo ugdymo modelio plėtros kryptis: **palanki aplinka, nuosekli švietimo pagalba, parama mokyklai**. Siekiant gerinti švietimo pagalbą, formuluojamas tikslas, kad specialistai daugiau paslaugų turėtų teikti klasėse, o ne tik apsiribotų darbu kabinetuose. Planuojama, kad bus išplėstas regioninių konsultacijų centrų tinklas, o reali pagalba taps prieinama visose Lietuvos vietovėse. Bus didinamas reikalingų specialistų skaičius, pedagogams bus sudaromos sąlygos įgyti papildomą kvalifikaciją. Nuo 2022 m. rudens pradėti vykdyti mokymai, skirti pedagogams. Parengta reikalingų specialiųjų mokymo priemonių, atitinkamai atnaujintos mokymo programos. Ministerijos komunikacijoje buvo formuluojamas principas, kad specialiųjų poreikių vaikų ugdymas turi būti lankstus procesas. Pavyzdžiui, švietimo sistemoje ir toliau veiks tiek specialiosios klasės, tiek specialiosios mokyklos. Tuo atveju, jei bendrosios paskirties mokyklose formuojamos specialiosios klasės, turi būti sudarytos sąlygos veikloms, kurios specialiųjų poreikių vaikams vyktų kartu su kitais mokiniais.¹²

2022 m. paskelbtose **Įtraukties švietime plėtros gairėse**¹³ formuluojami įtraukiojo ugdymo tikslai. Turi būti „sudaromos sąlygos kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę mokantis, socialinėje, kultūrinėje ir (ar) kitose veiklose ir būti nediskriminuojamam dėl ugdymosi poreikių įvairovės ir (ar) švietimo pagalbos reikmės“¹⁴. Gairėse, be kita ko, išdėstyti kertiniai aspektai, kurie reikalingi inicijuojant ir įgyvendinant su įtraukioju ugdymu susijusius teigiamus pokyčius švietime¹⁵:

- Mokinys turi ugdytis maksimaliai jo individualius poreikius atitinkančioje aplinkoje.
- Mokykla turi užtikrinti kokybišką ugdymą ir pagalbą visiems mokiniams.
- Tėvai atsižvelgę į vaiko ugdymosi ir kitus poreikius, specialistų rekomendacijas turi parinkti vaiko poreikius geriausiai atitinkančią mokyklą.
- Valstybės institucijos, savivaldybės ir mokyklos turi siekti pastovios ir nuoseklios įtraukties švietime plėtros bei tinkamai administruoti išteklius.

Kaip ekspertinė institucija, atsakinga už inovacijas švietime bei įtraukiojo ugdymo strategijų kūrimą ir diegimą, taip pat pagalbą regioniniams centrams, 2023 m. pradžioje buvo įsteigtas **Lietuvos įtraukties švietime centras** (LIŠC). Centro interneto svetainėje formuluojami šie jo veikimo uždaviniai¹⁶:

- padėti švietimo bendruomenėms kurti įtraukiojo ugdymo strategijas ir sistemaiškai jas diegti ugdymo procese,
- plėtoti švietimo pagalbą (išskyrus profesinį orientavimą) įgyvendinant įtraukties švietime nuostatas,
- tobulinti švietimo sistemos dalyvių kompetencijas, reikalingas įtraukiamam ugdymui įgyvendinti.

Kaip matyti iš Centro puslapyje skelbiamų naujienų, institucijos veikla apima seminarų ir konferencijų suinteresuotiems subjektams rengimą, daugiausia - nuotoliniu formatu. Pedagogams ir švietimo proceso dalyviams siūloma rekomendacijų, patarimų, gairių, padėsiančių įgyvendinti įtraukiojo ugdymo modelį, šiuo klausimu teikiamos įvairiapusės konsultacijos, metodinė pagalba, atliekami tyrimai ir analizė. Dalijamasi naujienomis, susijusiomis su įtraukiojo ugdymo koncepcija, organizuojami susitikimai su šioje srityje dirbančiais mokslininkais ir pan. Apskritai LIŠC veikla yra orientuota į mokyklų, mokytojų, mokinių bei jų šeimų paramą siekiant užtikrinti, kad visi vaikai, nepriklausomai nuo jų poreikių ir gebėjimų, galėtų mokytis ir dalyvauti bendrojo lavinimo aplinkoje.

Greta Lietuvos įtraukties švietime centro kaip **nacionaliniai centrai šalyje pagalbą ir konsultacijas specialiųjų poreikių asmenų ugdymu klausimu teigia šios įstaigos**: Lietuvos aklyjų ir silpnaregių ugdymo centras, Lietuvos aklyjų ir silpnaregių ugdymo centro Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyrius, Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centras, „Diemedžio“ ugdymo centras. Kiekvienas iš jų specializuojasi konkrečioje specialiųjų poreikių sferoje. Kaip jau buvo minėta, pagalba diegiant įtraukįjį ugdymą švietimo įstaigoms bus teikiama ne tik centriniu, bet ir regioniniu lygmenimis. Tuo tikslu veikia šios konsultuojančios įstaigos¹⁷:

- Kauno šv. Roko mokykla konsultuoja Birštono, Kauno m., Kauno r., Prienų r. savivaldybes.
- Gelgaudiškio „Šaltinio“ specialiojo ugdymo centras - Jurbarko r., Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Pagėgių, Raseinių r., Šakių r., Tauragės r. ir Vilkaviškio r. savivaldybes.
- Kaišiadorių šv. Faustinos ugdymo centras- Alytaus m., Alytaus r., Druskininkų, Elektrėnų, Kaišiadorių r., Lazdijų r., Trakų r. ir Varėnos r. savivaldybes.
- Panevėžio „Šviesos“ ugdymo centras - Biržų r., Kėdainių r., Kupiškio r., Panevėžio m., Panevėžio r., Pasvalio r. ir Rokiškio r. savivaldybes.
- Plungės specialiojo ugdymo centras - Kretingos r., Mažeikių r., Palangos m., Plungės r., Rietavo, Skuodo r., Šilalės r. ir Telšių r. savivaldybes.
- Šiaulių „Santakos“ ugdymo centras - Akmenės r., Joniškio r., Kelmės r., Pakruojo r., Radviliškio r., Šiaulių m. ir Šiaulių r. savivaldybes.
- Ukmergės „Ryto“ ugdymo centras - Anykščių r., Ignalinos r., Jonavos r., Molėtų r., Širvintų r., Švenčionių r., Ukmergės r., Utenos r., Visagino ir Zarasų r. savivaldybes.
- Vilniaus Šilo ugdymo centras - Šalčininkų r., Vilniaus m. ir Vilniaus r. savivaldybes.

¹² Ten pat.

¹³ Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2022). Įtraukties švietime plėtros gairės. Prieiga per internetą: <https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/aalaikini/itraukties%20svietime%20pletros%20gaires%201.pdf>

¹⁴ Ten pat, 2. (LR švietimo įstatymo 5 str. 5 d.)

¹⁵ Ten pat, 3.

¹⁶ Lietuvos įtraukties švietime centras. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://lisc.lt/apie-lisc/>

¹⁷ Regioniniai specialiojo ugdymo centrai. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.krs.lt/savivaldybe/struktura-ir-kontaktai/administracijos-direktorius/kulturos-svietimo-ir-sporto-skyrius/%C5%A1vietimas/%C4%AFtraukusis-ugdymas/regioniniai-specialiojo-ugdymo-centrai/>

Perželvgus švietimo politikos formuotojų ir įgyvendintojų komunikaciją ir realius veiksmus dėl įtraukiojo ugdymo, akivaizdu, kad jau kelerius metus nuosekliai formuojama nuomonė apie įtraukiojo ugdymo privalumus ir išryškinamos tik teigiamos šio proceso pusės. Įtraukiamajam ugdymui įgyvendinti skiriamas didelis finansavimas. Per pastaruosius metus parengta teisės aktų, dokumentų, metodinės medžiagos, rengiami reikalingi specialistai, kuriamos ekspertinės institucijos. Įtrauktis bendrojo lavinimo mokyklose skatinama ir pristatoma kaip esminis siekinys, kuris turi būti įgyvendintas iki šio dešimtmečio pabaigos. Reikia paminėti, kad specialiosios mokyklos, laikantis principo, kad vaikas turi būti ugdomas ten, kur geriausiai tenkinami jo poreikiai, uždaromos nebus.

4. Viešasis diskursas įtraukiojo ugdymo klausimu

Nepaisant Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos optimizmo dėl įtraukiojo ugdymo sėkmės, švietimo lauko dalyviai dėl šio formato itin aktyviai diskutuoja. Viena diskusijų dalyvių pusė palaiko įtraukiojo ugdymo modelį, kita teigia, kad teiginiai, kuriais bandoma įrodyti šio ugdymo būdo pranašumą, tėra deklaratyvūs ir labiau teoriniai. Keliami klausimai ir dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo praktiniu lygmeniu, dėl specialiųjų poreikių mokinių stigmatizacijos, personalo trūkumo ir t. t.

Viešajame diskurse įtraukiojo ugdymo klausimu **netrūksta ir skeptiškų vertinimų, ypač tarp specialiųjų poreikių turinčių vaikų tėvų.** Pavyzdžiui, vaikų, kuriems nustatyti dideli specialieji poreikiai, tėvų požiūriu, dabartinės bendrojo lavinimo mokyklos tinkamai įgyvendinti įtraukiojo ugdymo neturi galimybių ir tam yra tiesiog nepasiruošusios. Šiems vaikams, jeigu jie mokslus pasirinktų tęsti bendrojo tipo švietimo įstaigose, greičiausiai tinkama ugdymosi aplinka ir kokybiškas mokymas nebūtų užtikrinami. Per didelės klasės, pedagogams trūksta žinių, neužtikrinamas reikalingas padėjėjų skaičius. Specialiųjų poreikių turinčio vaiko mamos nuomonė: „Neužtenka įrengti sensorinį kempelį ir pasamdyti vieną žmogų 5 vaikams su raidos sutrikimais. Mano pažįstamų [tėvų] neurodivergentiški vaikai, kurie buvo leisti į pradines bendrojo ugdymo mokyklas, 5 ar 6 klasėje ateina į spec. mokyklas todėl, kad bendrojo ugdymo mokyklose trūksta žinių, kaip su jais dirbti. Deja, kol kas per sunku ir vaikams, ir tėvams, ir mokytojams. Išlenda pavieniai atvejai, kaip gerai vyksta darbas klasėse, ir tai yra labai džiugu, bet iš tikrųjų norėtusi, kad tokių klasių būtų 90 proc. ir tik pavieniai nesėkmės atvejai, o ne atvirščiai“¹⁸.

Nuogaštavimų dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo sėkmės pasigirsta **ir tarp pačių pedagogų.** Viešojoje erdvėje diskutuojamas ne vienas aspektas, kuris kelia klausimų. Pavyzdžiui, Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų sąjungos pirmininkas Mindaugas Grigaitis įtraukiojo ugdymo idėjos reikalingumo neneigia, tačiau įžvelgia kelis probleminius punktus. Jo manymu, **įtraukiojo ugdymo sumanymą galima įgyventi tik sklandžiai veikiančioje sistemoje**, „kur išbandytas šiuolaikinis ugdymo turinys, sukurta metodinės pagalbos mokytojų ir mokinių bazė, kur pakanka tinkamai pasirengusio pedagoginio personalo ir koreliuoja ugdymo tikslai ir vertinimo sistema“¹⁹. Pedagogas itin kritikuoja Nacionalinės švietimo agentūros paskelbtą atmintinę, kurioje išryškėja painiava tarp praktikos ir teorijos. Pasigundama realių veiksmų aprašo ir gairių, kaip vieni ar kiti siekiniai bus įgyvendinami. Pedagogams daugiausia klausimų kelia praktinis lygmuo. Kita problema, kuri jau buvo paminėta, - per didelis mokinių skaičius klasėse. Dėl šio veiksnio iškeltus ugdymo tikslus bus sudėtinga realizuoti. Be to, trūksta mokytojų padėjėjų, psichologų, o siūlomas atlygis nemotyvuoja dirbti šioje srityje, taip pat vis dar trūksta reikalingų mokymo priemonių. Grigaitis pastebi, kad šiuo metu stinga analizės, kaip įtraukusis ugdymas buvo praktiškai įgyvendintas tose mokyklose, kuriose prie šio modelio buvo prieita anksčiau, taip pat įžvalgų apie užsienio patirtį šioje srityje.

Nevienareikšmiškai įtraukusis ugdymas vertinamas ir politikų gretose. Šių metų pradžioje pasigirdo raginimų įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo pradžią, numatytą rudenį, atšaukti. Kai kurių nevyriausybinių organizacijų atstovai siekė pateikti Švietimo įstatymo pataisas, suteikiančias mokykloms daugiau laisvės pačioms apsispręsti dėl specialiųjų poreikių vaikų ugdymo. Viena vertus, imta kalbėti apie žmogaus teisių pažeidimus bei institucinės diskriminacijos įtvirtinimą, kita vertus, buvo išryškinti faktoriai, dėl kurių įtraukiojo ugdymo diegimas bendrojo lavinimo sistemoje gali patirti fiasko. Pavyzdžiui, nurodoma, kad kai kuriems specialiųjų poreikių mokiniams pamokų metu kyla priepuolių, vartojami necenzūriniai užgauliojimai, taip pat pasitaiko agresijos atakų tiek prieš mokytojus, tiek prieš mokinius, ir esant tokioms aplinkybėms trikdoma sklandi ugdymo eiga.²⁰

Su švietimo politika susiję pareigūnai įtraukijį ugdymą traktuoja kaip procesą, kuris nuolat vystosi ir yra formuojamas. Švietimo, mokslo ir sporto ministro pareigas ėjusio Gintauto Jakšto teigimu, šio modelio įgyvendinimas mokyklose turi būti vertinamas kaip ilgalaikis tikslas, tačiau startuoti būtina jau dabar. Prisimintas diskriminacinis aspektas tuo atveju, jei specialiųjų poreikių mokiniai būtų nenoriai priimami į bendrojo lavinimo mokyklas. Vytauto Didžiojo universiteto profesorius Jonas Ruškus atkreipia dėmesį, kad Lietuva, šalindama diskriminacinį požiūrį į žmones su negalia, kitų šalių kontekste stipriai atsilieka. Ruškus primena, kad valstybė, ratifikuodama Jungtinių Tautų žmonių su negalia teisių konvenciją, įsipareigojo mažinti diskriminacines nuostatas žmonių su specialiaisiais poreikiais atžvilgiu -naikinti socialinę

¹⁸ Miknevičienė, T. (2023 m. rugsėjo 12 d.). Įtraukusis ugdymas - „ant popieriaus“ skamba gražiai, tačiau vaikus su spec. poreikiais auginančios mamos pasidalijo kitokia realybe. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/nematomi/naujienos/itraukusis-ugdymas-ant-popieriaus-skamba-graziai-taciau-vaikus-su-spec-poreikiais-auginancios-mamos-pasidalijo-kitokia-realybe-94468093>

¹⁹ Mindaugas Grigaitis. Įtraukusis ugdymas. Keletas probleminių aspektų. (2023 m. sausio 6 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1859571/mindaugas-grigaitis-itraukusis-ugdymas-keletas-probleminiui-aspektu>

²⁰ Znamerovskis, A. (2024 m. vasario 7 d.). Seime - kritika planams atšaukti įtraukiojo ugdymo programą, vadina žingsniu atgal. Prieiga per internetą: <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/seime-kritika-planams-atsaukti-itraukiojo-ugdymo-programa-vadina-zingsniu-atgal-n1288641>

atskirtį, specialiųjų poreikių vaikams sudaryti visavertes sąlygas ugdytis bendrojo lavinimo sistemoje.²¹ Teisė į įtraukįjį ugdymą turi būti vertinama visų socialinių teisių kontekste, o dvi funkcionuojančios švietimo sistemos – bendrojo ugdymo ir specialiojo ugdymo – yra segregacinė apraiška demokratinėje valstybėje. Publikuotame straipsnyje Ruškus pabrėžia, kad „Globėjįšku principu grįstas modelis neįgaliuosius laiko silpnais, reikalingais gailiesčio, užuojautos ir atjautos. Medicininis negalios modelis neįgalumą laiko individualiu sutrikimu, kurį reikia gydyti, išgydyti, ištaisyti ar reabilituoti. <...> Iš socialinio negalios modelio perspektyvos specialusis ugdymas turėtų būti laikomas žeidžiančia ugdymo forma, kuri skatina neįgalumą neįgalumo diskursą, taip pat sukuria kliūtis bendrajam lavinimui, o toliau ir visuomenei.“ Be kita ko, akcentuojama, kad perėjimas prie įtraukiojo ugdymo modelio turi būti laipsniškas ir nuoseklus procesas.²²

Kai kurių specialistų, dirbančių su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais, nuomonė lankstesnė. Akcentuojamas negalios lygis, nuo kurio priklauso tikėtina sėkmė integruojantis įprastinėse mokyklose. Tie vaikai, kurių intelektas aukštesnis, o negalia fizinė, gali puikiai adaptuotis ir bendrojo lavinimo mokyklose. Kita situacija dėl vaikų, turinčių didelius intelekto sutrikimus. Dėl individualių tokių mokinių skirtiųjų šiems mokiniams sunkiau susikaupti, todėl tinkamų sąlygų nebuvimas jokios naudos greičiausiai neduos, kaip tik gali turėti atvirkštinį poveikį.²³

Viešojoje erdvėje polemizuojama dėl įvairių probleminių aspektų, susijusių su įtraukiojo ugdymo įgyvendinimu Lietuvos švietimo sistemoje. Vienas iš jų – skirtingas mokyklų pasirengimas permainingoms. Akcentuojamas ir pedagogų, ir reikalingos įrangos trūkumas, galiausiai – neišvystyta tinkama infrastruktūra įtraukiojo ugdymui startui. Taip pat pabrėžiama, kad visuomenė dar nėra subrendusi įtraukiamam ugdymui, šiuo klausimu reikalinga ilgalaikė, kryptinga ir veiksminga komunikacija su įvairiomis interesų grupėmis.²⁴ Savivaldybių pasirengimas įtraukiamam ugdymui yra svarbus siekiant užtikrinti, kad visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų poreikių ir gebėjimų, galėtų gauti kokybišką išsilavinimą ir dalyvauti mokyklos bendruomenės veiklose.

Nuogaštavimų dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo šalies mokyklose ir pasiruošimo pokyčiui išsakė ir žurnalo „Reitingai“ vyriausiasis redaktorius Gintaras Sarafinas. Skubą nuo 2024 m. bendrojo lavinimo sistemoje diegti įtraukįjį ugdymą Sarafinas prieš metus įvertino švietimo reformų kontekste. Jo teigimu, reformoms yra nepasiruošta, o tarp jų esama nederms. Įtraukiojo ugdymo procesą Sarafinas apibūdino taip: „Ketvirtoji reforma, kuriai mokyklų vadovų ir mokytojų vertinimu taip pat nepasirengta, yra įtraukusis ugdymas. Daugybė mokyklų ir šiandien neturi nei psichologų, nei specialiųjų pedagogų, nei pagalbos mokiniui specialistų, o jeigu turi, tai mažai, pavyzdžiui penkiems šimtams – vieną. Ir su tuo mes įšokame į tikrai rimtą iššūkį suvaldyti įtraukįjį ugdymą visose mokyklose“.²⁵

Dėl įtraukiojo ugdymo sėkmės abejonių turi ir patys specialiųjų poreikių turintys asmenys ir jų bendruomenių atstovai. Prieš kelerius metus, kylant vis daugiau diskusijų dėl įtraukiojo ugdymo, Lietuvos kurčiųjų draugijos atstovai Kęstutis Vaišnora ir Vytautas Pivoras, kalbėdami iš kurčiųjų bendruomenės pozicijų, teigė, kad šiuo metu vaikų su klausos negalia įtraukia į ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose dėl palankių sąlygų trūkumo yra kvestionuotina. Pabrėžta, kad sėkmingiausia komunikacija kurtiesiems asmenims vyksta gestų kalba, o tikėtis, kad visa mokyklos bendruomenė – netgi jos dalis – išmokytų gestų kalbą, šiuo metu sudėtinga. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje pabrėžiama, jog kurtiesiems svarbus jų identitetas, būtent gimtosios gestų kalbos puoselėjimas. Vertinant naujojo ugdymo sampratą turinį, vargu ar tai pavyktų įgyvendinti. Netgi vertėjo dalyvavimas ugdymo procese neužtikrins kurčiųjų teisių gauti jiems reikalingą informaciją, ką jau kalbėti apie specialistų ir metodinės medžiagos trūkumą ir pritaikomumą. Todėl kurčiųjų bendruomenė griežtai pasisako prieš kurčiųjų mokyklų uždarymą. Jos turi išlikti, nes tik tokio tipo įstaigose užtikrinama tinkama ugdymo kokybė ugdytiniams su klausos negalia. Buvo išryškintos finansavimo disproporcijos, teisinis specialiųjų mokyklų saugumas, galiausiai – galimybė patiems kurtiesiems nuspręsti, kur priimtinausia mokyti.²⁶ Įgyvendinus įtraukįjį ugdymą, tikėtina, kad mažes specialiųjų mokyklų tinklas, o tai ilgainiui lems, kad neprigirdinčiųjų bendruomenės pamažu silpnės, tokia tendencija kelia grėsmę jų tapatybės raiškai. Specialiosios mokyklos yra terpė, kuriose palaikoma, puoselėjama ir skatinama gestų kalbos kultūra. Nors aptariama kurčiųjų asmenų situacija, tikėtina, kad dėl bendruomeniškumo matmens ji gali būti aktuali ir kitoms asmenų su specialiais poreikiais grupėms.

Viešojo diskurso analizė atskleidė, kad įtraukusis ugdymas Lietuvos švietimo sistemoje vertinamas gana prieštaringai, stebima nuomonių įvairovė ir argumentų tiek už, tiek prieš gausa. Daugiau teigiamų įtraukiojo ugdymo aspektų pateikia švietimo politikos formuotojai, edukologijos srities mokslininkai, politinės arenos dalyviai, susiję su žmogaus teisių klausimais. Įtraukiojo ugdymo sėkme šalies bendrojo lavinimo mokyklose dažniau abejoja pedagogai bei specialiųjų poreikių asmenys. Kaip kliūtis šiuo atveju nurodomas per menkas mokyklų pasiruošimas, personalo trūkumas, reikalingų

²¹ Ten pat.

²² Ruškus, J. (2020). Klausimai ir iššūkiai dėl negalių turinčių vaikų teisės mokyti įtraukaus ugdymo sąlygomis Lietuvoje. *Specialusis ugdymas*, 1(41), 10–52. Prieiga per internetą: doi:10.21277/se.v1i41.526.

²³ Minajevaitė, G. (2024 m. sausio 25 d.). Dėl būsimo pokyčio mokyklose – griežtas specialistų įspėjimas: pridarys tik daugiau žalos. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2024/01/25/news/del-busimo-pokycio-mokyklose-grieztas-specialistu-ispėjimas-pridarys-tik-daugiau-zalos-30107774>

²⁴ Gutauskaitė, I. (2023 m. birželio 7 d.). Mokyklos skirtingai pasiruošusios įtraukiamam ugdymui: vienos jau 20 metų moko specialiųjų poreikių turinčių vaikų, kitos – neturi nieko. Prieiga per internetą: <https://www.etaplus.lt/naujiena/mokyklos-skirtingai-pasiruosusios-itraukiamam-ugdymui-vienos-jau-20-metu-moko-specialiuju-poreikiu-turincius-vaikus-kitos-dash-neturi-nieko>

²⁵ Gutauskaitė, I. ir Zulonaitė, G. (2023 m. gegužės 10 d.). „Vaikų ateičiai gali būti stipriai pakenkta“ – Sarafinas nepagalėjo kritikos švietimo ministerijos diegiamoms reformoms. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1985441/vaiku-ateičiai-gali-buti-stipriai-pakenkta-sarafinas-nepagalėjo-kritikos-svietimo-ministerijos-diegiamoms-reformoms>

²⁶ Lietuvos kurčiųjų draugija. (2021). Ugdymas visiems – ar įmanomas kurtiesiems ir neprigirdintiems vaikams? : [vaizdo įrašas]. Prieiga per internetą: <http://www.lkd.lt/ugdymas-visiems-ar-imanomas-kurtiesiems-ir-neprigirdintiems-vaikams>

mokymo priemonių stygius. Šiame kontekste įtraukiojo ugdymo koncepcija traktuojama kaip deklaratyvus valdančiųjų siekis švietimo sistemoje panaikinti segregaciją, abejojama jo efektyvumu, išsakoma kritikos dėl nuoseklaus proceso nebuvimo.

5. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Nors terminas *įtraukusis ugdymas* švietimo kontekste pradėtas vartoti palyginti neseniai – prieš kelerius metus, reiškinys nėra naujas iš esmės. Jis yra susijęs su specialiuųjų poreikių turinčių mokinių integracijos bendrojo lavinimo mokyklose siekais, kurie šalies švietime akcentuojami jau kelis dešimtmečius. Šių moksleivių ugdymas gali būti vykdomas tiek taikant dalinės, tiek visiškos integracijos formas, įgyvendinamas mokslo įstaigose arba namuose. Įtraukusis ugdymas paprastai traktuojamas kaip integracinio ir vėlesnio – inkliuzinio – ugdymo metodų tęsinys.

Kalbant apie specialiuųjų poreikių turinčių mokinių įliejimą į bendrojo lavinimo sistemą, anksčiau vyravo sąvokos *integratuotas* ir *inkliuzinis ugdymas*, pastaraisiais metais mokinių su specialiaisiais poreikiais ugdymo kontekste imtas vartoti terminas *įtraukusis ugdymas*. Tai toks ugdymo modelis, kai bendrojo lavinimo sistemoje visiems ugdytiniams sudaromos sąlygos ugdytis bendroje veikloje pripažįstant mokinių individualius skirtumus. Taip siekiama užtikrinti visų moksleivių teises gauti vienodai kokybišką ugdymą. Įtraukusis ugdymas pabrėžia kiekvieno vaiko teisę į kokybišką išsilavinimą ir visapusišką dalyvavimą mokyklos gyvenime, siekiant pašalinti visus barjerus mokymuisi ir dalyvavimui, o kertinė frazė šiame kontekste tampa „visų mokinių įtrauktis“.

Nacionalinės švietimo agentūros teigimu, „[įtraukusis ugdymas – kokybiškas ugdymas kiekvienam mokiniui, tai labai aiškiai atsispindi Geros mokyklos koncepcijoje. Įtraukųjį ugdymą tikslinga sieti su personalizuotu kiekvieno mokinio ugdymu, atitinkančiu kiekvieno vaiko ugdymosi galias ir poreikius. Įtraukusis ugdymas apima ugdymo turinio, mokytojų rengimo, pagalbos mokiniui, mokytojui, mokyklai, vertinimo, ugdymo organizavimo sritis.“²⁷

Perželvgus švietimo politikos formuotojų ir įgyvendintojų komunikaciją ir realius veiksmus dėl įtraukiojo ugdymo, akivaizdu, kad jau kelerius metus nuosekliai formuojama nuomonė apie įtraukiojo ugdymo privalumus ir išryškinamos tik teigiamos šio proceso pusės. Įtraukiamam ugdymui įgyvendinti skiriamas didelis finansavimas. Per pastaruosius metus parengta teisės aktų, dokumentų, metodinės medžiagos, rengiami reikalingi specialistai, kuriamos ekspertinės institucijos. Įtrauktis bendrojo lavinimo mokykloje skatinama ir pristatoma kaip esminis siekinys, kuris turi būti įgyvendintas iki šio dešimtmečio pabaigos. Reikia paminėti, kad specialiosios mokyklos, laikantis principo, kad vaikas turi būti ugdomas ten, kur geriausiai tenkinami jo poreikiai, uždaromos nebus.

Nepaisant Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos optimizmo dėl įtraukiojo ugdymo sėkmės, švietimo lauko dalyviai dėl šio ugdymo formato itin aktyviai diskutuoja. Viena diskusijų dalyvių pusė palaiko įtraukiojo ugdymo modelį, kita teigia, kad argumentai, kuriais bandoma įrodyti šio ugdymo būdo pranašumą, tėra deklaratyvūs ir labiau teoriniai. Keliami klausimai ir dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo praktiniu lygmeniu, ir dėl specialiuųjų poreikių mokinių stigmatizacijos, personalo trūkumo ir t. t.

Viešojo diskurso analizė atskleidė, kad įtraukusis ugdymas Lietuvos švietimo sistemoje vertinamas gana prieštaringai, stebima nuomonių įvairovė ir argumentų tiek už, tiek prieš gausa. Daugiau teigiamų įtraukiojo ugdymo aspektų pateikia švietimo politikos formuotojai, edukologijos srities mokslininkai, politinės arenos dalyviai, susiję su žmogaus teisių klausimais. Įtraukiojo ugdymo sėkme šalies bendrojo lavinimo mokyklose abejoja pedagogai bei specialiuųjų poreikių asmenys. Kaip kliūtis nurodomas per menkas mokyklų pasiruošimas, personalo trūkumas, reikalingų mokymo priemonių stygius. Šiame kontekste įtraukiojo ugdymo koncepcija traktuojama kaip deklaratyvus valdančiųjų siekis švietimo sistemoje panaikinti segregaciją, abejojama jo efektyvumu, išsakoma kritikos dėl nuoseklaus proceso nebuvimo ir pan.

Atkreipiame dėmesį, kad

- Rudenį turintis startuoti įtraukiojo ugdymo modelis vis dar persvarstomas ir diskutuojamas. Stebimas susiskaldymas ir nuomonių prieštaringumas, o argumentų už ir prieš gausa rodo, kad **vaikų su specialiaisiais poreikiais integracija į bendrojo lavinimo mokyklas yra opi**. Reikalinga analizė, tyrimais grįsti įrodymai, kaip mokyklos šiuos mokinius yra pasiruošusios priimti, koks materialinis jų aprūpinimas ir pajėgumai užtikrinti reikalingą pedagogų skaičių. Artimojoje perspektyvoje galėtų būti svarstoma ir mokyklų diferenciacija, įtraukųjį ugdymą įgyvendinant tik tose įstaigose, kuriose ir personalo skaičius, ir materialinė bazė, ir infrastruktūra yra pakankama.
- Akivaizdu, kad **kokybiška vaikų su specialiais poreikiais įtrauktis į bendrojo lavinimo mokyklas priklauso nuo visų švietimo lauko dalyvių efektyvaus bendradarbiavimo ir sėkmingos jų tarpusavio komunikacijos**. Dabartiniu metu viešojo erdvėje stinga konstruktyvaus ir produktyvaus dialogo bei svarių argumentų, nukreiptų į konkrečias interesų grupes, kurioms įtraukiojo ugdymo koncepcijos ir įgyvendinimo proceso išaiškinimas yra aktualiausias. Įtraukiojo ugdymo pristatymas vien teoriniu lygmeniu, dažnai pasitelkiant užsakomąjį turinį žiniasklaidos priemonėse, kelia įtampų tarp asmenų, kurie tiesiogiai susiję su jo įgyvendinimu.

²⁷ Nacionalinė švietimo agentūra. Įtraukties principo įgyvendinimo gairės mokykloje (įtraukties principo gairės). (2022 m. spalio 8 d.). Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/itrauktis-ugdyme/>

- Įtraukusis ugdymas sulaukia kritikos dėl įvairių iššūkių bei praktinių problemų. **Bet koks siekis iš inercijos ir humanistinių paskatų vaikus su specialiaisiais poreikiais priartinti prie bendrojo lavinimo mokyklos standartų gali turėti atvirkštinį poveikį** jiems bandant prisitaikyti prie visuomenėje kylančių iššūkių. Mokymo programas ir metodus individualizuoti ir pritaikyti taip, kad jie atitiktų visų mokinių poreikius, gali būti sudėtinga. Švietimo politikos formuotojų komunikacijoje ir informaciniuose leidiniuose trūksta informacijos, kaip bus sprendžiami integruotų mokslėivių socialiniai iššūkiai. Jei mokykla neturi veiksmingų strategijų, kaip skatinti toleranciją ir supratimą, mokiniai su specialiaisiais poreikiais gali tapti patyčių objektais tarp savo bendraamžių. Šiuo klausimu tiek Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, tiek jai pavaldžių institucijų komunikacija kol kas gana vangi.